М. Р. Ковальський,
к. держ. упр., Центральнo-Західне міжрегіональне управління
Міністерства юстиції (м. Хмельницький), заступник начальника, м. Житомир
ORCID ID: 0000-0002-3273-7985

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.20.71

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТЕРИТОРІЙ

М. Kovalskyi,
PhD in Public Administration, Central-Western Interregional Department
of the Ministry of Justice (Khmelnitskyi), Deputy Head, Zhytomyr

MECHANISMS OF STATE REGULATION OF RESOURCE POTENTIAL OF TERRITORIES

Визначено, що при виборі напрямів територіального розвитку головним аргументом на користь того чи іншого вибору з'являються соціальні результати, перш за все зміна параметрів якості життя. За обмеженого економіко-правового суверенітету регіонів потрібно певна адміністративна вправність, щоб ефективно мобілізувати фінансові та правові ресурси регіону, необхідні для розробки і реалізації Комплексної програми регіонального розвитку. Однак щоб такі документи стали дієвим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку українських територій, в їх розробці та здійсненні необхідне дотримання деяких фундаментальних умов. Зазначено, що конституційний принцип структурної модернізації України полягає в єдності правового та економічного простору, тобто всі території вільні і відповідальні у виборі соціально-економічної політики, якщо, по-перше, діють у рамках обмежень, що накладаються законодавством, по—друге, не чинять перешкод вільному переміщенню праці і капіталу. Однак, вибудовуючи власну політику, вони не повинні ігнорувати базова умова сучасного світу — співпраця і розглядати можливості кооперації як одна з умов ефективної реалізації власного ресурсного регіонального потенціалу. Різниця ресурсних потенціалів регіонів території виражається, передусім у різній виробничо-структурній організації їх народногосподарських комплексів. Адекватне використання наданих самої географією можливостей співпраці дозволило б успішніше вирішувати соціальні завдання всіх територій. Деяка хиткість економічних зв'язків між ними нині відбивається, наприклад, у тому, що навіть концепції соціально-економічного розвитку окремих територій будуються за мовчазної взаємне ігнорування можливостей фінансової та виробничої інтеграції, розумної кооперації і, природно, фактичних преференцій, що випливають з раціонального розподілу праці.

It is determined that when choosing the directions of territorial development, the main argument in favor of one or another choice will be social results, especially the change of quality of life parameters. With limited economic and legal sovereignty of the regions, a certain administrative skill is required to effectively mobilize the financial and legal resources of the region necessary for the development and implementation of the Comprehensive Regional Development Program. However, for such documents to become an effective tool for regulating the socio-economic development of Ukrainian territories, in their development and implementation it is necessary to comply with certain fundamental conditions. It is noted that the constitutional principle of structural

modernization of Ukraine is the unity of legal and economic space, ie all territories are free and responsible in choosing socio-economic policy, if, firstly, they operate within the limits imposed by law, and secondly, do not obstacles to the free movement of labor and capital. However, when building their own policy, they should not ignore the basic condition of the modern world – cooperation and consider the possibilities of cooperation as one of the conditions for the effective realization of their own regional resource potential. The difference in the resource potentials of the regions of the territory is expressed, first of all, in the different production and structural organization of their economic complexes. Adequate use of the opportunities for cooperation provided by geography itself would allow to more successfully solve the social problems of all territories. Some volatility of economic ties between them is now reflected, for example, in the fact that even the concepts of socio-economic development of individual territories are built on tacit mutual disregard for financial and industrial integration, smart cooperation and, of course, actual preferences arising from rational division of labor. The modified model of intersectoral balance, described above, allows you to choose the most suitable computational scheme. Thus, to calculate the efficiency of structural shifts that have already taken place over a period of time, it is advisable to use the statistical model of intersectoral balance as the simplest and most convenient to work with. The structural policy of the region should be based on the development of a methodology for optimizing the structural aspects of the progressive economic development of the territory. Taking into account these aspects in the practice of developing programs for the development of economic systems allows to ensure the achievement of optimal macroeconomic indicators of the functioning of the region's economy. The policy of structural transformations in the region provides for the analysis and forecasting of both already formed and projected structural changes in the regional economy.

Ключові слова: територіальний розвиток, децентралізація, потенціал та ресурси регіону, соціально-економічний розвиток, конституційний принцип, структурна модернізація.

Key words: territorial development, decentralization, potential and resources of the region, socio-economic development, constitutional principle, structural modernization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Відсутність "скупченості" і в певному сенсі однорідності проблем місцевих утворень на рівні регіонів України з лишком замінюється їх різноманітністю, відповідно ускладнюючи використання програмно-цільових технологій. Ці обставини при формальному адміністративному підході, по суті, і зводять нинішні "програми-плани" до структурно схожим, малопереконливим і здебільшого формальним документам.

У разі вибору напрямів територіального розвитку головним аргументом на користь того чи іншого вибору з'являться соціальні результати передусім зміна параметрів якості життя. За обмеженого економіко-правового суверенітету регіонів потрібно певної адміністративна вправність, щоб ефективно мобілізувати фінансові та правові ресурси регіону, необхідні для розробки і реалізації Комплексної програми регіонального розвитку. Однак щоб такі документи стали дієвим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку українських територій, в їх розробці та здійсненні необхідне дотримання деяких фундаментальних умов.

Головним аргументом у разі вибору напрямів модернізації народногосподарського комплексу в регіоні та її самостійних територіальних утворень повинні стати довгострокові соціальні результати, передусім параметри якості життя. Якщо владі належать переважні повноваження в сфері регулювання відносин між господарюючими суб'єктами, між громадянами і владою, а також у разі встановлення мінімальних соціальних стандартів, то на місцеві і регіональні власті лягає велика частина відповідальності за життєзабезпечення населення і виконання соціальних зобов'язань (рис. 1).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останніми роками публічне управління займає помітне місце в дослідженнях українських економістів Г.Г. Кірейцева, О.М. Мороз, Т.О. Осташко, М.А. Хвесика, В.М. Жука та ін. Нашим дослідженням сприяли і праці російських фахівців у галузі публічного управління А. Нестеренка, Р. Капелюш-

никова, А. Олейника, В. Тамбовцева, А. Шастічко, а також вивчення праць її зарубіжних основоположників від Веблена до Дугласа Норта, Джеффрі Ходжсона, Рональда Коуза та ін. Проблематика сучасного територіального розвитку в Україні на засадах децентралізації розглядається в працях А.М. Третьяка, В.М. Третьак, Т.М. Прядка, Н.О. Капінос, де підкреслюється необхідність запровадження механізмів державного регулювання ресурсним потенціалом територій.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою проведеного в поданій статті дослідження механізмів державного регулювання ресурсним потенціалом територій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Домінуючою для подальшого розвитку області нам представляється проблема пошуку дієвого механізму співпраці самостійних територіально-адміністративних утворень. Його завдання — забезпечення кожному

Рис. 1. Системні та структурні перетворення публічного управління територіальним розвитком

учаснику територіального поділу праці кращих можливостей використання свого потенціалу, з одного боку, і надання господарюючим суб'єктам, задіяним в економічному обміні, рівних умов комерційної діяльності незалежно від території, на якій вона здійснюється.

Слід мати на увазі, що конституційний принцип структурної модернізації України полягає в єдності правового та економічного простору, тобто всі території вільні і відповідальні у виборі соціально-економічної політики, якщо, по-перше, діють у рамках обмежень, що накладаються законодавством, по-друге, не чинять перешкод вільному переміщенню праці і капіталу. Однак, вибудовуючи власну політику, вони не повинні ігнорувати базова умова сучасного світу — співпраця і розглядати можливості кооперації як одна з умов ефективної реалізації власного ресурсного регіонального потенціалу [1, с. 297].

Різниця ресурсних потенціалів регіонів території виражається передусім у різній виробничо-структурній організації їх народногосподарських комплексів. Адекватне використання наданих самої географією можливостей співпраці дозволило б успішніше вирішувати соціальні завдання всіх територій. Деяка хиткість економічних зв'язків між ними нині відбивається, наприклад, у тому, що навіть концепції соціально-економічного розвитку окремих територій будуються за мовчазної взаємне ігнорування можливостей фінансової та виробничої інтеграції, розумної кооперації і, природно, фактичних преференцій, що випливають з раціонального розподілу праці. Навряд чи, на наш погляд, вирішення проблеми лежить у площині адміністративної модернізації.

Зазначені вище напрями реформування господарського комплексу території сировинної спеціалізації повинні враховувати передбачувані в перспективі структурні зрушення в економіці регіону і що входять до його складу місцевих утворень. Відхід від багатогалузевої спрямованості територіального розвитку в бік багатофункціональності пов'язаний з тим, що виснаження мінерально-сировинної бази північних територій призводить до згорання видобутку і ставить муніципалітети в досить складну ситуацію [2, с. 6]. Створена в період інтенсивного освоєння природних ресурсів соціальна інфраструктура вимагає високих витрат на утримання, кошти бюджетів територій обмежені.

Під час розроблення регіональної політики з метою виявлення оптимальних галузевих пропорцій необхідно враховувати структурні зрушення в економіці регіону.

Структурна політика регіону є найважливішим елементом системи трансформації економіки, що дозволяє забезпечити отримання додаткового ефекту від мобілізації структурних факторів економічного зростання. Вибір оптимального варіанту регіональної структурної політики обумовлений економічною ситуацією. Сталий наростання в економіці кризових явищ, обумовлених структурно-технологічної незбалансованістю господарського комплексу сировинного регіону, деформації найважливіших відтворювальних пропорцій, допущені прорахунки в структурній політиці обумовлюють актуальність завдання формування оптимальної структурної політики економічного зростання, яка передбачає створення прогресивної технології структурних перетво-

рень у господарському комплексі, формування рівноважних механізмів перерозподілу ресурсів у найбільш пріоритетні сфери і напрями розвитку економіки [3, с. 9]. Зміст нової структурної політики регіону передбачає:

- опрацювання методології оптимізації структурних аспектів економічного зростання, що виключають існувала раніше практику відстеження і теоретичного обґрунтування директивно встановлюються економічних пропорцій. Ці аспекти дозволяють використовувати структурну політику як інструмент досягнення оптимальних макропоказників функціонування регіональної економіки;

- аналіз і оцінку сформованих і передбачуваних структурних змін в умовах функціонування економічної системи;

- формування відповідного економічного середовища і системи реалізації структурних зрушень через саморегулюючу систему відтворення, максимально орієнтовану на підтримку пропорційності і рівноважного стану економіки загалом [4].

Під час формування структурної політики необхідно враховувати сукупний вплив факторів, що регламентують параметри розвитку соціально-економічних процесів у регіоні, як-от: зовнішні і внутрішні умови формування структури регіональної економіки. Нині різко зростає актуальність дослідження механізму впливу структурних зрушень на економіку регіону та входять до його складу територій.

Як інструмент аналізу пропонується використовувати балансову модель, яка буде показувати розглядається економічний простір у вигляді взаємодії зони — регіону. Моделі такого типу широко застосовувалися для дослідження проблем відтворення [5]. Вони дозволяють кількісно оцінити вплив окремих потоків продукції на такі макроекономічні показники, як кінцевий продукт, національний дохід та тощо.

Основою моделі є міжгалузевий баланс економіки регіону і формулюється як задача лінійного програмування, що забезпечує максимізацію кінцевого продукту в умовах заданої системи обмежень [6, с. 29]. Найважливіші з них — рівняння балансів виробництва і розподілу продукції галузей економіки. У кожному рівнянні відображаються також експорт і імпорт цієї галузі. Змінними є не тільки обсяги продукції, а й показники зовнішньоекономічної діяльності регіону. У моделі задані обмеження на обсяг виробництва, експорт та імпорт [7, с. 19].

ВИСНОВКИ

Як критеріальною функції використана максимізація кінцевого продукту території. Оригінальність цього методу полягає в тому, що, використовуючи апарат математичного моделювання, теорії подвійності, похідних функцій, він дозволяє системно обчислити структурні зрушення [8, с. 189].

Модифікована модель міжгалузевого балансу, описана вище, дозволяє вибрати найбільш підходящу обчислювальну схему. Так, для обчислення ефективності вже відбулися за якийсь період структурних зрушень доцільно використовувати статистичну модель міжгалузевого балансу як найбільш просту і зручну в роботі.

Структурна політика регіону повинна ґрунтуватися на опрацюванні методології оптимізації структурних аспектів поступального економічного розвитку території. Облік цих аспектів у практиці розробки програм розвитку економічних систем дозволяє забезпечити досягнення оптимальних макроекономічних показників функціонування економіки регіону. Політика структурних трансформацій в регіоні передбачає здійснення аналізу і прогнозування як вже сформованих, так і прогнозованих структурних змін у регіональній економіці.

Література:

1. Курильців Р.М. Інтегроване управління землекористуванням у контексті сталого розвитку: теорія, методологія і практика: дисертація на зд. наук. ст. д. е. н., К.: 2017. 519 с.
2. Третяк А.М., Третяк В.М. Зонування земель: законодавчий колапс та наукові засади планування розвитку землекористування об'єднаних територіальних громад. Агросвіт. № 23. 2020. С. 3—9.
3. Нестеренко А.Н. Экономика и институциональная теория. М.: УРСС, 2002. — 415 с. 12. Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Капінос Н.О. Наукова гіпотеза трактування землевпорядкування як соціально-економічної інституції. Економіка та держава. № 5. 2021. С. 8—14.
4. Проєкти концепції сталого розвитку України: можливість їх вдосконалення та застосування". Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalnabezpeka/proektikonceptsiistalogorozvitkuukrainimozhливistikh>
5. Указ Президента України № 722/2019 "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року". URL: <https://www.president.gov.ua/documents/72220-1929825>
6. Третяк А.М., Третяк В.М., Складар Ю.Л., Капінос Н.О., Третяк Н.А. Концепція державної програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2030 року. Агросвіт. № 19—20. 2020. С. 24—31.
7. Третяк А., Третяк В., Прядка Т. Законодавчо-нормативне запровадження зонування земель за типами (підтипами) землекористування в заміснених категоріях земель. Землевпорядний вісник. 2021. № 2. С. 16—20.
8. Хакен Г. Синергетика. Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах; пер. с англ. М.: Мир, 1985. 423 с.

References:

1. Kuriltsev, R.M. (2017), "Integrated land use management in the context of sustainable development: theory, methodology, practice", Ph.D. Thesis, Economy, Kyiv, Ukraine.
2. Tretiak, A. and Tretiak, V. (2020), "Land zoning: legislative collapse and scientific fundamentals of planning the land use development by united territorial community", Agrosvit, vol. 23, pp. 3—9.
3. Nesterenko, A.N. (2002), Jekonomika i institucional'naja teoriya [Economics and institutional theory], URSS, Moscow, Russia.
4. Tretiak, A., Tretiak, V., Priadka, T. and Kapinos, N. (2021), "Scientific hypothesis of the interpretation of land planning as a socioeconomic institution", Ekonomika ta derzhava, vol. 5, pp. 8—14.

5. NISS (2014), "Projects of the concept of sustainable development of Ukraine: the possibility of their improvement and application", available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalnabezpeka/proektikonceptsiistalogorozvitkuukrainimozhливistikh> (Accessed 10 June 2021).

6. President of Ukraine (2019), Decree "On the Sustainable Development Goals for Ukraine until 2030", available at: <https://www.president.gov.ua/documents/722201929825> (Accessed 10 June 2021).

7. Tretiak, A. Tretiak, V. Skliar, Yu. Kapinos, N. and Tretiak, N. (2020), "Concept of the state program for the development of land relations in Ukraine for the period until 2030", Agrosvit, vol. 19—20, pp. 24—31.

8. Tretiak, A. Tretiak, V. and Priadka, T. (2021), "Legislative and normative introduction of land zoning by types (subtypes) of land use in replacement of existing land categories", Land Management Bulletin, vol. 2, pp. 16—20.

9. Haken, H. (1985), Sinergetika. Ierarhii neustojchivostej v samoorganizujushhhsja sistemah i ustrojstvah [Advanced Synergetics. Instability Hierarchies of Self-Organizing Systems and Devices], Mir, Moscow, Russia. *Стаття надійшла до редакції 05.10.2021 р.*

Науково-практичний журнал «ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

**наукове фахове видання України
З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ
(Категорія «Б»)**

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1643

Спеціальності — **051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.**

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73